

ВІДГУК

офіційного опонента Корнієнко Тетяни Миколаївни

про дисертацію С.А. Білецької

**«Моральне виховання учнів у позакласній роботі навчальних закладів
відомства Міністерства народної освіти в Україні (друга половина XIX –
початок XX століття)»»,**

**поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі
спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

Актуальність проблеми, обраної для дослідження С. А. Білецькою, не викликає сумнівів і зумовлена багатьма чинниками. По-перше, проблема морального виховання та всебічного розвитку підростаючого покоління займає одне з важливих місць у педагогічній науці, оскільки освітньо-виховний процес є дієвим засобом становлення особистості, залучення її до створеної людством системи моральних цінностей та загальноприйнятих норм поведінки. По-друге, проблема морального виховання має бути головною турботою кожної людини і всієї спільноти в цілому. Вихована людина обов'язково моральна. Тому головне завдання виховання – забезпечити моральне становлення учнів. З погляду актуальності цієї проблеми необхідно використовувати різні шляхи та засоби, які можуть впливати на процес морального становлення. По-третє, моральне виховання визначене в нормативно-правовій базі сучасної освіти як обов'язкове і надзвичайно важливе для становлення та розвитку особистості.

У педагогічних розвідках сучасних науковців висвітлено окремі теоретичні питання та практичний досвід із означеної проблеми. Водночас, справедливим є висновок автора дисертації про відсутність спеціальних досліджень, у яких було б цілісно представлено питання морального виховання учнів у позакласній роботі навчальних закладів відомства Міністерства народної освіти в другій половині XIX – на початку XX століття.

Аналіз дисертації й автореферату свідчить про належний науковий рівень виконаного дослідження. Структура роботи, як це засвідчує дисертація, є досить чітка і логічно виправдана, а її зміст відрізняється виваженою

послідовністю. Дисертантка вдало визначила об'єкт та предмет дослідження, що адекватно відбито у формулюванні мети роботи. Узгодження мети дослідження з предметом, а завдань, у свою чергу, з метою, стало підґрунтям для отримання переконливих і важливих результатів, які є новими в історико-педагогічній науці і мають практичну значущість.

Усебічний аналіз наукової роботи Білецької Світлани Анатоліївни дає можливість виокремити низку положень дисертації, які заслуговують на особливу увагу і є свідченням суттєвих теоретичних і практичних здобутків авторки дослідження:

1. Дисертація містить достатньо обґрунтований і доказовий матеріал теоретико-методологічного змісту, який досліджувався в таких наукових контекстах: аналіз праць, у яких розкрито базові питання морального виховання учнів; вивчення історико-педагогічних джерел, присвячених розвитку вітчизняної освіти й педагогічної думки; здійснено наукові розвідки, у яких в історико-педагогічному контексті висвітлено педагогічні поняття, безпосередньо близькі до досліджуваної проблеми, зокрема «моральне виховання», «позакласна робота», «позашкільна робота» та деталізовано різні періоди розвитку морального виховання в позакласній роботі.

2. Суттєвою позитивною ознакою рецензованої дисертації є використання широкої джерельної бази (276 найменувань), з-поміж яких чільне місце займають історична та сучасна науково-педагогічна література, архівні документи, періодичні видання другої половини ХІХ – початку ХХ століття. Отже, ґрунтовний аналіз архівних матеріалів, історико-педагогічної та періодичної літератури з теми дослідження засвідчив належний рівень наукової новизни дослідження.

3. Позитивної оцінки заслуговує й дослідження розвитку ідей організації морального виховання в позакласній роботі. Розглядаючи витоки ідей організації морального виховання учнів у позакласній роботі вітчизняних навчальних закладів у хронологічній послідовності, С. А. Білецька правомірно досліджує погляди філософів і педагогів на означений напрям виховання.

4. Теоретичне значення мають виділені й обґрунтовані дисертанткою основні етапи розвитку організації морального виховання учнів у позакласній роботі навчальних закладів відомства Міністерства народної освіти в Україні в другій половині XIX – на початку XX століття: I етап – етап теоретичного обґрунтування ідей морального виховання особистості в позакласній роботі навчальних закладів відомства Міністерства народної освіти (1854 – 1863 рр.); II етап – етап розширення завдань і змісту морального виховання особистості в позакласній роботі навчальних закладів відомства Міністерства народної освіти (1864 – 1898 рр.); III етап – етап пошуку і впровадження нових форм та методів морального виховання учнів у позакласній роботі навчальних закладів Міністерства народної освіти (1899 – 1917 рр.).

5. Високої оцінки заслуговує і той факт, що дисертантка, поряд з позитивною характеристикою етапів розвитку досліджуваної проблеми, визначила і недоліки, які свідчать про неупередженість автора і об'єктивізм висвітлення історико-педагогічних процесів.

6. С. А. Білецька, ретельно проаналізувавши довідникову літературу та чинну нормативну документацію, уточнила провідне поняття дослідження – «моральне виховання учнів у позакласній роботі».

Моральне виховання учнів у позакласній роботі правомірно схарактеризовано авторкою як систему заходів з морального виховання, яка полягає в цілеспрямованому формуванні моральної свідомості, розвитку морального почуття, звичок і навичок моральної поведінки учнів шляхом спеціально організованої взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу в позаурочний час.

7. Виявлені результати та основні положення дослідження широко апробовані автором на міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових конференціях, а саме: «Наука и образование: история, тенденции, перспективы» (Донецьк, 2013 р.), «Наука України: перспективы та потенціал» (Київ, 2013 р.), «Методологія сучасних наукових досліджень» (Харків, 2013 р.), «Педагогічна спадщина А. С. Макаренка. Минуле і сучасність» (Харків, 2014 р.), «Освіта і доля нації» (Харків, 2014 р.); «Г. С. Сковорода – видатний

український філософ і просвітитель» (Харків, 2014 р.), «Науково-виховна спадщина В. О. Сухомлинського: досвід та перспективи» (Харків, 2014 р.), що свідчить про їх достовірність і надійність.

8. Заслуговує на схвалення окреслення дисертанткою перспектив творчого використання в сучасних умовах тогочасного досвіду, а саме: вимоги до вчителя-організатора морального виховання учнів (любов до цієї справи; лагідність, повага, «твердий» характер; необхідність любити своїх учнів і вміти заслужити їхню любов; здатність до самопожертви, відданість своєму народу, Батьківщині); форми організації морального виховання учнів у позаурочний час («душекорисне» читання, проведення літературних вечорів і ранків, бесіди на морально-етичні теми; організація народних ігор та забав, проведення національних українських свят; видання шкільних газет і журналів тощо); визначення чітких правил поведінки учнів на заняттях і під час перерв; введення до шкільного курсу такої дисципліни, як етика поведінки; тісна співпраця школи й сім'ї; обладнання спеціальних кімнат для проведення індивідуальних бесід, особистих роздумів учня; організація суспільно-корисної праці та колективних творчих справ; шефство-наставництво старших учнів над молодшими; зосередження уваги вчителів на вихованні в учнів п'яти добродійностей – правдивість, справедливість, помірність, мужність і слухняність тощо.

9. Результати дослідження висвітлено у 16 публікаціях автора (13 – одноосібні), що відбивають зміст дисертації, із них 6 статей, які опубліковано у фахових наукових виданнях України, 2 – у зарубіжному періодичному виданні, 8 – тези доповідей на конференціях. У цілому рівень і кількість публікацій та апробації матеріалів дисертації на конференціях повністю відповідають вимогам МОН України.

Автореферат і публікації за темою дослідження повністю відповідають змісту дисертації «Моральне виховання учнів у позакласній роботі навчальних закладів відомства Міністерства народної освіти в Україні (друга половина XIX – початок XX століття)».

Вважаємо, що викладені вище міркування дають достатні підстави для узагальненого висновку, що дисертація С. А. Білецької є актуальною, відповідає історико-педагогічному замовленню, відзначається новизною, самостійністю наукового пошуку.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, слід відмітити деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. У роботі не чітко обґрунтовано нижню межу першого етапу (етап теоретичного обґрунтування ідей морального виховання особистості в позакласній роботі навчальних закладів відомства Міністерства народної освіти) розвитку ідей морального виховання учнів у позакласній роботі навчальних закладів відомства Міністерства народної освіти (друга половина XIX – початок XX століття).
2. Характеризуючи перший етап (етап теоретичного обґрунтування ідей морального виховання особистості в позакласній роботі навчальних закладів відомства Міністерства народної освіти), доцільно було б більше уваги приділити практичній реалізації питань морального виховання учнів у позакласній роботі.
3. Аналізуючи питання розвитку морального виховання школярів у позакласній роботі навчальних закладів відомства Міністерства народної освіти України на різних етапах досліджуваного періоду, авторці доцільно було б більш ширше окреслити як змінювався зміст провідного поняття дослідження – «моральне виховання учнів у позакласній роботі».
4. Потребує пояснення чому авторка при характеристиці певних етапів звертається до аналізу позакласної роботи у школах грамоти та недільних школах.

Проте вищезазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку наукової роботи і не мають концептуального характеру, тому наголошуємо, що дисертація Білецької С.А. «Моральне виховання учнів у позакласній роботі навчальних закладів відомства Міністерства народної освіти

в Україні (друга половина XIX – початок XX століття)» є самостійним, завершеним дослідженням актуальної наукової проблеми. Отримані результати мають значення як для подальшого розвитку теоретичних основ педагогіки, так і для розв'язання низки актуальних практичних завдань. Висновки та рекомендації, сформульовані в науковій роботі, є суттєвим внеском в історико-педагогічну науку.

Дослідження є змістовним і завершеним. Є всі підстави стверджувати, що дисертаційна робота за своїм змістом відповідає паспорту спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, вимогам п. 9, 11 - 14 «Порядку присудження наукових ступенів», а її автор – Білецька Світлана Анатоліївна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи

Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка

Т. М. Корнієнко

